

Olli Loukola

MITA AUTONOMIA ON?

"Tahdon elämäni ja päätösteni riippuvan itsestäni, en minkäänlaisista ulkoisista voimista. Tahdon olla oma instrumenttini, en muiden ihmisten tahtomien tekojen. Haluan olla subjekti, en objekti ... päätöksiä tekevä, en joku jonka puolesta päätökset tehdään, tai jonka puolesta ulkoinen luonto tai toiset ihmiset toimivat, niin kuin olisin esine tai eläin tai ihmisen rooliin kykenemätön orja. Toisin sanoen, kykenemätön käsittämään omia päämääriäni ja toimintatapoja ja toteuttamaan niitä."
(Berlin: *Four Essays On Liberty*, 1969 s. 13)

Autonomia on käsite, jota kaikki käyttävät ja jonka kaikki tuntevat ja tietävät, mutta jonka sisällöstä käsitykset vaihtelevat valtavasti. Tämän esseen tarkoituksena on pyrkiä luomaan käyttökelpoinen näkemys siitä, mitä käsite autonomia tarkoittaa, mihin se viittaa tai millaisista asioista voimme puhua autonomisina. Painotukseni on tuoda esiin autonomisuuden käytännöllisiä aspekteja, niin pitkälle kuin se tällaisessa teoreettisessa tarkastelussa on ylipäänsä mahdollista.

Autonomisuudesta puhutaan paljon ja sitä koskevia teorioita on lukuisa joukko. Sen enempää näitä erilaisia näkemyksiä erittelemättä riittääköön todeta yksi seikka: lähes kaikki niistä pitävät autonomiaa arvokkaana, kannatettavana ja edistämisen arvoisena asiana.

AUTOS, NOMOS JA MÄÄRITTELYN ONGELMISTA

On mahdollista puhua valtiollisesta, alueellisesta, ryhmien tai vähemmistöjen autonomiasta, instituutioiden autonomiasta tai yksilöllisestä autonomiasta. Neljän ensimmäisen autonomian muodon erittely ja tutkimuksen jätän suosiolla maantieteilijöille, sosiologeille, valtio-, talous- ja oikeus-oppineille ja keskityn vain viimeiseen eli yksilölliseen autonomiaan ja sen käsitteelliseen tarkasteluun. Itse käsite on tietenkin perua kreikasta ja sanoista *autos*, "minä" ja *nomos*, "laki". Kirjaimellisesti sen voidaan tulkita merkitsevän sitä, että "elää omien lakiansa alaisuudessa". Tähän sisältyy yleensä määreitä kuten itsenäisyys, riippumattomuus, itsemääräämisoikeus, itsedeterminointi, itsesääätely, itseohjaaminen, itsehallinta yms. Autonomian on sanottu merkitsevän "itsemääritelyä vapautta ja erityisesti moraalista itsenäisyyttä". (Roger Scruton: *A Dictionary of Political Thought*, The MacMillan Press Ltd, London and Basingstoke 182, hakusana *autonomy*; Feinberg 1989, s. 27.)

Autonomia-käsitteen alkuperäinen merkitys ei viitannut yksilöihin, vaan valtioihin. Valtio on autonominen, kun se tekee omat lakinsa, eikä ole minkään vieraan vallan alainen; vastaavasti yksilö on autonominen, kun hänen päätöksensä ja toimintansa ovat hänen omiaan, eikä hän ole minkään vieraan vallan alainen, olipa se sitten ihmisen ulko- tai sisäpuolella. (Feinberg 1980, s. 21 tai Dworkin 1989, s. 57.)

Sen autonomian käsitteen, jota tässä yritän määritellä tai selittää, tulee täyttää lisäksi eräitä tärkeitä ehtoja ollakseen uskottava ja toimiva (Dworkin 1989, s. 55-57).

o Autonomian käsitteen tulee olla sisäisesti johdonmukainen. Sen tulee olla yhdenmukainen muiden relevanttien ja johdonmukaisiksi tunnettujen käsitteiden kanssa.

o Määritelmän tulee olla sellainen, ettei se ole tyhjä so. ettei kukaan tai mikään kykenisi täyttämään sen vaatimuksia. Tällainen määritelmä olisi: Ainoita autonomisia ihmisiä ovat ne, joiden arvoihin vanhemmat,

opettajat tai kulttuuri eivät ole vaikuttaneet. Yksikään ihminen ei olisi tämän määritelmän vaatimassa mielessä autonominen, koska jokaisen ihmisen arvoihin on ainakin jokin näistä tekijöistä joskus vaikuttanut.

o Selityksestä tulisi käydä myös ilmi, miksi autonomiaa pidetään arvokkaana asiana. Silti autonomia on vain yksi tärkeä arvo muiden joukossa. Esimerkiksi silloin, kun ihmiset näkevät oikeudenmukaisen toiminnan olevan tärkeämpää kuin autonomisuuden säilyttämisen, se tarkoittaa vain sitä, että he näkevät oikeudenmukaisuuden tärkeämmäksi, ei sitä, että heiltä jollakin lailla puuttuisi autonomia.

o Ollakseen toimiva, autonomian käsitteen tulee olla ideologisesti neutraali eli sellainen, jolla on arvoa erilaisissa ideologisissa näkemyksissä. Jottei käsite jäisi vain tietyn ideologian retoriseksi välineeksi, vaan omaisi todellista relevanssia, tulisi sillä olla merkitystä myös individualististen traditioiden (viite 1) ulkopuolella, esimerkiksi erilaisissa yhteisöä painottavissa tai uskonnollisissa traditioissa.

o Käsitteen selityksen pitäisi tehdä ymmärrettäviksi sen filosofiset käytöt eli esimerkiksi sen, miksi autonomisuudella olisi painoarvoa, kun puhutaan siitä, tuleeko ihmisellä olla oikeus tuoda vapaasti julki mielipiteitään. Toisin sanoen, mitä moraalisia oikeuksia, vaateita tai velvollisuuksia yksilöllisestä autonomiasta syntyy eli mitä normatiivisia johtopäätöksiä siitä voidaan tehdä.

o Viimeinen ja tämän esseen kannalta tärkein ehto on se, että käsitteen selityksen tulisi olla yhdenmukainen niiden näkemyksien kanssa, joita ihmisillä aktuaalisessa maailmassa siitä on.

AUTONOMISUUTEEN VAIKUTTAVISTA TEKIJÖISTÄ

Filosofisessa kirjallisuudessa autonomia on usein määritelty vapauden puutteeksi. Asetan siksi perusongelman aluksi muotoon: *mikä tai mitkä tekijät estävät ihmistä olemasta autonominen tai toimimasta autonomisesti?*

Alussa esitetyn Isaiiah Berlinin lainauksen mukaisesti ihminen ei ole siis autonominen silloin, kun hänen elämänsä ja päätöksensä riippuvat ulkopuolisista voimista ja ihminen on jokin, jonka puolesta ulkoinen luonto ja toiset ihmiset toimivat. Näiden tekijöiden seurauksena ihminen on kuin "esine, eläin tai ihmisen rooliin sopeutumaton orja ja kykenemätön käsittämään omia päämääriään ja toimintatapojaan ja toteuttamaan niitä".

Autonomian puuttumisen voivat aiheuttaa siten yleisesti ulkoiset voimat eli tarkemmin yksilöityinä ulkoinen luonto tai muiden ihmisten toiminta, joiden kausaalisen seurauksena ihminen ei kykene käsittämään ja toteuttamaan päämääriään. On tärkeää huomata, ettei ulkopuolisten voimien tarvitse merkitä vain ihmisen fyysisen olemuksen ulkopuolelta tulevia voimia, myös eräitä ihmisen sisällä vaikuttavia voimia, kuten himoja, sokeita intohimoja tai vastaavia "alempia haluja", joiden orjaksi alistuessaan ihmisen ajatellaan menettävän autonomiansa.

Mutta mitä nämä autonomian esteet oikein ovat ja minkä seikkojen voidaan ajatella estävän yksilöllisen autonomian? Ehdotankin aluksi yksinkertaista kriteeriä, jonka mukaan jaan autonomian esteet kahteen ryhmään.

Ensimmäiseen kuuluvat erilaiset ulkoisen luonnon asettamat rajoitukset (hirmumyrskyt, hedelmätön maaperä, karannut leijona) samoin kuin ihmisen fyysiset (lentokyvyttömyys, parantumaton halvaus, riittämätön fyysinen pituus) tai psyykkiset esteet (migreeni, korkean paikan kammo), jotka *eivät ole poistettavissa ihmisen keinoin*. Ne ovat tekijöitä, joille emme mahda mitään ja jotka ovat toimenpiteittemme ja valintojemme ulkopuolella. Siten tuntuisi kummalliselta väittää, että autonomiaamme on loukattu, kun emme voi lentää kuin linnut tai koska korkean paikan kammomme vuoksi emme voi pyrkiä vuoristoradan kuljettajaksi.

Toiseen ryhmään kuuluvat toisten ihmisten toiminnasta (tutummin voisimme puhua kulttuurisista ja poliittisista esteistä), "ulkoinen luonnon" samoin kuin ihmisen sisäisistä tekijöistä (viite 2) aiheutuvista rajoituksista ne, jotka ymmärrämme sellaisiksi, että *ne voidaan poistaa, tai muuttaa ihmisen keinoin*. Nämä ovat esteitä, jotka nähdäkseen selkeästi voivat estää yksilöitä hallitsemasta itseään ja toimimasta autonomisesti. Esimerkiksi silloin, kun ihmistä estetään jakamasta mielipidelehteä, hän on paleltumassa hankeen tai kokee homoseksuaalina syntyneensä väärään ruumiiseen.

Mikä on ihmisen keinoin poistettavissa ja mikä ei, on tietenkin äärimmäisen tärkeä kysymys, eikä tätä rajaa voida kovinkaan selkeästi määritellä. Orjuutta on joskus pidetty luonnollisena eli asiana, johon ihmiset eivät voi vaikuttaa, koska ihmiset ovat perusluontonsa mukaisesti joko orjia tai herroja. Edelleen, hirmumyrskyä voi mennä suojaan, hedelmätön maaperä voidaan lannoittaa ja karannut leijona ampua. Hirmumyrskyssä ei kuitenkaan voi purjehtia, köyhissä maissa ei ole lannoitteita eikä luonnonsuojelija voi ampua leijonaa. Tärkeintä tässä autonomisuuden kannalta lienee se, mitä asioita ihmiset pitävät ylipäänsä mahdollisina saavuttaa ja mitä eivät, jolloin autonomian käsitteen sisältö näyttäisi vaihtelevan eri aikakausien mukaan.

Vaikka ensimmäisen ryhmän tekijät olisivatkin sellaisia, jotka jollakin lailla vaikuttaisivat autonomiaamme, emme ainakaan voi millään lailla valita niitä, vaikuttaa niihin tai muuttaa niitä. Ainoa mahdollisuutemme on siten asennoitumisemme: meidän tulee jollakin lailla oppia suhtautumaan niihin (viite 3). Ne ovat sellaisia inhimillisen elämän rajoitteita, jotka hyväksytyämme voimme ryhtyä pohtimaan, mistä alkaen ja mihin saakka autonomiaamme oikein ulottuu. Ja tämä on kaikesti ainoa tapa vapautua tällaisista esteistä; jos ylipäänsä asennoitumalla jostakin voi vapautua (viite 4). Itse asiassa autonomian käsitteessä asennoituminen ja olosuhteiden välttämättömyydet näyttävät kietoutuvan toisiinsa kovin kummallisella tavalla.

Periaatteessa ihminen voi kai siten olla autonominen vaikka orjana, riippuen siitä, mitä hän haluaa ja missä määrin hän näkee tämän toimintansa olevan vapaata ja itsestään lähtöisin. Enkä usko, että kukaan ulkopuolinen voi väittää, ettei tällainen autonomia olisi puhdasta ja aitoa autonomiaa, jos henkilö itse sen sellaiseksi kokee! Mutta tällainen ääritapaus ei ole autonomian käsitteen tutkimuksen kannalta kovinkaan mielenkiintoinen. Voidaan myös pohtia, täyttääkö tällaiset poikkeusyksilöt, pyhimykset ja erakot, lainkaan normaalin ihmisyyden kriteerejä.

Ja jollei orjana oleminen todellakaan ole sitä, mitä yksilö haluaa, se estää hänen autonomiaansa ja koska se on ihmisen keinoin poistettavissa oleva este, yksilö voi vaatia orjuuden poistamisen sillä perusteella että se loukkaa hänen autonomiaansa.

Käytännön autonomiaa konstruoitaessa tulee sitä arvioida ns. normaali-ihmisestä käsin, joka elää "kohtuullisissa olosuhteissa", ei tällaisista poikkeusyksilöistä lähtien. ja *normaali-ihmiselle autonomian harjoittaminen vaatii tiettyjen ulkoisten ja sisäisten ihmisen hallinnassa olevien ehtojen täyttymistä*. Konstruoidessamme autonomisuuden käsitettä keskitymme siten jatkossa näihin autonomisuuteen vaikuttaviin tekijöihin ja niiden suhteeseen ihmisen haluihin ja asenteisiin.

Esittämäni erottelu ihmisten vaikutettavissa ja vaikutuksen ulkopuolella olevien tekijöiden välillä on tärkeä siinä vaiheessa, kun ryhdymme pohtimaan, mihin kaikkeen ihmisellä on autonomiaansa perusteella oikeus. Silloin tulee tietenkin rajoittua ihmisen keinoin vaikutettavissa oleviin esteisiin. Ei kai juurikaan ole mieltä keskustella siitä, onko jollakulla oikeutta lentää?

AUTONOMIA KYKYNÄ HALLITA ITSEÄÄN Eräs normatiivinen johtopäätös

Millainen sitten on autonominen ihminen, mitkä seikat tekevät hänestä autonomisen ja miten se ilmenee. Joel Feinberg puhuu yksilöllisestä autonomiasta itsensä hallitsemisena ja jakaa sen neljään osa-alueeseen. Autonomia voi olla (A) *kykyä tai kapasiteettia* itsensä hallitsemiseen eli eräänlaista potentiaalia tai mah-

dollisuutta olla autonominen; (B) *aktuaalista itsensä hallitsemista siihen liittyvine hyveineen* eli sitä, miten autonomisuus ilmenee käytännössä; (C) edelliseen liittyvä *ideaali*,- tai (D) *oikeutta* itsehallintaan joka tarkoittaa yksilön oikeutta toimia kuten haluaa omalla (eli autonomiansa) alueellaan (Feinberg 1986, s. 18-51). Tässä artikkelissa keskityn lähinnä kahteen ensimmäiseen autonomian osa-alueeseen ja erityisesti toiseen eli käytännön autonomiaan.

Aloitetaan autonomisuuden kapasiteetista. Kaikki ihmiset eivät kykene itsensä hallintaan siinä määrin, että voisimme nimittää heitä autonomisiksi. Heiltä puuttuu kyky tehdä rationaalisia päätöksiä. Se, mitä rationaalinen päätöksenteko tarkoittaa, on vaikea kysymys ja tämän esseen päämäärien ulkopuolella. Ainakin voimme sanoa, että ihmisiä, jotka eivät tähän kykene ja eivät siten ole autonomiaa, ovat mm. lapset, mielisairaat, jälkeenjääneet, seniilit, koomassa makaavat, tai kuten John Stuart Mill asian ilmaisi, lapset, hullut ja barbaarit".

Autonomiaan tarvittavan rationaalisen päätöksenteon määrän tai kynnyksen on usein ajateltu olevan ns. normaalin aikuisen ajattelukapasiteetti. Kaikki tämän kynnyksen ylittävät ovat autonomiaa ja he ovat yhtäläillä autonomiaa riippumatta siitä, kuinka viisaita tai tyhmiä heidän aktuaaliset päätöksensä ovat. Tämä ajatus käy selkeämmäksi tarkastelemalla aidosti ei-autonomista olentoa, kuten kultakalaa. Se ei yksinkertaisesti kykene tekemään minkäänlaisia päätöksiä, ei edes huonoja!

Kyky autonomisuuteen on siten joko-tai-asia: joko omaat sen tai et. Ja tästä seuraa eräitä tärkeitä normatiivisia seikkoja. Ihmiset nimittäin tekevät varsin eritasoisia päätöksiä, myös ns. normaalit aikuiset. Mutta jopa hölmöt tai typerät päätökset vaativat kykyä hallita itseään ja kykyä tehdä niitä. Kultakala ei niihin pysty. Ja nyt pääsemme asian ytimeen, sillä kuten usein ajatellaan, yksilöllinen autonomia on se perusta, jolle moraaliset oikeudet pohjautuvat. Silloin tämä on juuri se seikka, joka antaa meille myös oikeuden elää omaa elämäämme omien arvojemme mukaisesti. Riippumatta siitä, kuinka viisaasti tai tyhmästi me käytännössä itseämme hallitsemme. Tämä samainen ajatus kiteytyy vanhassa iskulauseessa *wrong or right, my way*.

Koska ihminen kykenee autonomiaan, tulee hänen myös itse saada määritellä tavoitteensa ja arvonsa. Jos yksilölle määrätään tai pakotetaan arvot ja tavoitteet ulkoa päin, jonkin auktoriteetin, valtion, uskontokunnan tai poliittisen ohjelman kautta, ne eivät ole hänen tavoitteitaan ja arvojaan. Pakotetut päämäärät menettävät statuksensa arvoina ja päämäärinä yksilön silmissä ja muuttuvat pelkiksi vallankäytön välikappaleiksi. Kaikkihan tiedämme, mitä seurauksia tästä on vaikkapa työmotivaatiolle tai omaksumis- ja oppimiskyvyille. Lähihistoria tarjoaa sitä paitsi lukuisia esimerkkejä arvojen muuttumisesta vallankäytön välineiksi laajassa mittakaavassa sekä siitä, mitä sen jälkeen voi tapahtua.

Yksinkertaisesti, jos me haluamme kunnioittaa yksilön autonomiaa, meidän tulee myöntää, että yksilön täytyy saada valita, vaikka hän usein valitseekin väärin. Toinen asiahan on sitten se, jos yksilö omaksuu auktoriteetin, uskonnon tai poliittisen ohjelman arvot itselleen eikä niitä pakoteta hänelle; mutta sehän vaatii jo tietoista valintaa ja merkitsee sitä, että ihminen tekee autonomisen valinnan. Ja tämä tuo esiin sen tärkeän seikan, että arvot tulee myös jollakin lailla aidosti omaksua tai sisäistää. Mutta tähän aihepiiriin tulen jatkossa palaamaan.

Kyky autonomiaan on lisäksi välttämätön ennakoedellytys kahdelle muulle autonomian osa-alueelle, käytännön autonomisuudelle ja oikeudelle autonomiaan.

KÄYTÄNNÖN ITSENSÄ HALLITSEMINEN

Kun siirrymme tarkastelemaan autonomiaa käytännössä eli sitä tapaa, jolla autonomisuus ilmenee elämässä ja toiminnassa, on jo kyse selvästi erilaisista aste-eroista. Toisin sanoen, autonomisuus ilmenee käytännössä eri ihmisissä eri tavoilla ja eri asteisena. Feinberg nimittää näitä autonomisuusominaisuuksia "hyveiksi".

Tähän nimitykseen tulee kuitenkin suhtautua varauksella ja ajatella sen viittaavan lähinnä siihen, että ne ovat eräänlaisia persoonakohtaisia ominaisuuksia tai asennoitumistapoja.

Olen jakanut nämä hyveet kahteen ryhmään, itsemäärittelyn ja autenttisuuden hyveisiin (viite 5). Toisaalta meillä ovat oman persoonan määrittelyn kriteerit ja toisaalta autenttisten periaatteiden, näkemysten ja mielipiteiden kriteerit.

Autonomisuuden hyveet 1: itsemäärittely

1. Autonominen ihminen on *luonut* ja luo edelleen *itsensä*. Ongelmana on tietenkin se, missä määrin ihminen voi todella valita itsensä tai luoda olemuksensa ja identiteettinsä. Onhan selvää, ettei ihminen voi olla täydellisesti ja tyhjentävästi vain oma luomuksensa sen enempää kuin ulkoakaan päin rakennettu. Myös autenttinen ihminen lähtee liikkeelle jostakin ja käyttää reflektiossaan ja analyysissään itsestään joitakin valmiita periaatteita; ja tämä edellyttää ainakin eräitä suhteellisen vakiintuneita näkemyksiä. Ei ole syytä olettaa, että itsensä luominen sen enempää kuin autenttisuuskaan vaatisi sitä, että kaikki uskomukset ja periaatteet tulee joka kerta tutkia ja luoda uudelleen.

Ihminen ei siis ala tyhjästä, vaan hänellä on jo tietynlainen luonne, ennen kuin hän voi aikaa valitsemaan uutta sellaista. Ja luonteen omaaminen on elämänpituisen vuorovaikutuksen ja kehityksen tulos ja kohde: itsensä luominen on eräänlainen dynaaminen prosessi ihmisen ja hänen ympäristönsä välillä.

Tarkastellaan hetki tarkemmin, kuinka Feinberg kuvailee tätä prosessia. Kehityskaaressa lapsuudesta kohti aikuisuutta ei ole olemassa pistettä, jota ennen lapsella ei olisi mitään osuutta itsensä luomisessa ja jonka jälkeen hän olisi oman luonteensa ja elämänsä ainoa vastuullinen luoja.

Lapsen syntyessä on hänen olemuksensa jo kallellaan johonkin suuntaan ja tätä alkuperäistä suuntaa tulee vanhempien siitä lähtien kunnioittaa (viite 6). Jo hyvin nuorena lapsi alkaa tarvita ohjausta ja neuvoja vanhemmiltaan oman minänsä luomisessa. Lapsen oma osuus minän luomisessa kasvaa koko ajan ja on tietysti autonomisuuden kehittymisen kannalta äärimmäisen merkittävä. Siten minä, joka rakentaa uuden minän on aina sekä ulkopuolisten vaikutteiden että edeltävän minän yhteistuotetta. Ja seuraavilla tasoilla kypsytön minä näyttölee yhä suurempaa roolia oman minänsä luomisessa, kunnes yksilö saavuttaa tuon keinotekoisesti määrätyn kypsyyden pisteen eli autonomisuuden kapasiteetin kynnyksen ja on lopultakin täysin vastuussa itsestään. Näin syntynyt luonne on siten monimutkainen ulkoisten vaikutteiden ja vähä vähältä kasvaneen oman luomisen tulos.

Ja perusedellytys tälle minän autonomialle on, että vanhemmat, kasvattajat ja opettajat istuttavat jo varhain ihmiseen kriittisen itsensä arvioimisen asenteen ja käytännön ja vahvistavat sitä jatkuvalla harjoituksella.

2. *Itsensä omistaminen* merkitsee yksinkertaisesti sitä, että ihminen ei koe kuuluvansa kellekään millään sellaisella tavalla, joka estäisi häntä hallitsemasta itseään. Hän on "oma herransa", mutta hän ymmärtää myös, ettei hän ole yksin tässä maailmassa ja hänen toimensa vaikuttavat muihin ihmisiin ainakin välillisesti.

3. Ihmisen tulee myös omata *yksilöllinen identiteetti* ts. häntä ei voida määritellä jonkun toisen ihmisen kautta kuten esimerkiksi "Elizabeth Taylorin entinen aviomies". Tärkeintä tässä ei sinänsä ole se, miten muut ihmiset hänet määrittelevät, vaan ajatus siitä, että ihminen näkee itsensä muutenkin ja itsessään muutakin kuin "E. Taylorin entisen aviomiehen".

4. Oma olemusta koskeviin hyveisiin kuuluu myös autonomisuuden kantilainen aspekti eli ajatus *ihmisestä itselleen lain luovana olentona*. Autonomia merkitsee silloin sitä, että ihminen on yhtä aikaa moraalilain luoja ja subjekti; moraalilain auktoriteetin ja sen velvoitteen sitovuuden lähde on oma rationaalinen tahtomme. Tähän tulkitsen tässä yhteydessä sisältyvän kaksi ajatusta. Ensinnäkin autonominen ihminen

tunnistaa ja tunnustaa sen, ettei hän mahda luonnon välttämättömyyksille mitään, mutta että ei-fyysisessä maailmassa hänen tahtonsa ja valintansa on vapaa. Ennen kaikkea autonominen ihminen ymmärtää sen, että viime kädessä se, mikä saa ihmisen toimimaan moraalisesti, on hänen oma rationaalinen tahtonsa, hänen halunsa toimia moraalisesti, ei mikään ulkoinen auktoriteetti.

5. Autonominen ihminen omaa riittävän määrän *itseluottamusta*, eikä hänen tarvitse turvautua muihin sen enempää kuin on tarvis. On epäilemättä hyveellistä omata sellaisia sisäisiä resursseja kuten voimaa, rohkeutta, neuvokkuutta, kovuutta tai joustokykyä. Mutta silloinkin tulee pitää mielessä, että itseluottamuksen syntymiseen olennaisten taloudellisten ja materiaalisten resurssien omaamisessa on sittenkin enemmän kysymys onnekkaisuudesta kuin intellektuaalisesta ja moraalista neuvokkuudesta. Itseluottamus on jotakin, jota ei helposti kykene saavuttamaan, jos todellisuus lyö jatkuvasti vyön alle.

6. Eräs tärkeimmistä autonomisuuden piirteistä on se, että ihminen kykenee *itsekontrolliin*. Autonominen ihminen hallitsee himonsa ja hillitsee halunsa. Itsekontrolli asettuu ihmisessä vastakkain "sokeiden intohimojen" kanssa Platonin vanhan mallin mukaisesti. Ihmisen psykofyysisestä kokonaisuudesta erotetaan sisempi ja ulompi osa-alue. Sisempi alue on se alue, johon henkilö yleensä identifioi itsensä ja jota sen mukaisesti nimitämme "itseksi", "minäksi" tai "järjeksi" tarpeen mukaan ja jota pidämme ihmisen hallitsevana osana. "Minä" sisältää kaikki keskeiset päätöksenteon ja toimimisen elementit, samoin kuin tärkeimmät ensimmäiset periaatteet, ideaalit, päämäärät ja arvot. Persoonallisuuden ulompi osa-alue on se, jota sisäinen osa hallitsee: ruumis, halut, makutottumukset ja tunteet. Kuten Pietarinen kirjoittaa, tällaisen "todellisen" tai "autenttisen" minän ei tarvitse olla mikään mystinen tai metafyyminen asia, vaan se perustuu yksinkertaisesti siihen, että ihmiset kykenevät korkeammalla tasolla arvioimaan omia tunteitaan, halujaan, motiivejaan ja uskomuksiaan (Pietarinen 1986, s. 181).

Autonomisuuden hyveet 2: autenttisuus

1. Kun puhumme autonomisen ihmisen mielipiteistä, näkemyksistä ja periaatteista, päämääränä on, että niiden tulee olla *autenttisia*. Ajatuksena on tietenkin, että ihmisen mielipiteiden ja näkemysten tulee olla hänen omiaan, ettei hän ole vain tuuliviirinä muiden ajatusten tai muotivirtausten mukaan kääntyilevä olento (viite 7). Ihminen on Feinbergin mukaan autenttinen silloin, kun hän on valmis alistamaan mielipiteensä ja makunsa rationaalisen tutkimuksen kohteeksi ja kun hän muuttaa näkemyksiään omien syidensä takia ja vailla syyllisyyttä tai ahdistusta. Tällainen ihminen ei ole täysin välinpitämätön muiden kommentteista ja asenteista, mutta ei myöskään anna niiden olla ainoita tai ratkaisevia vaikuttavia tekijöitä.

2. Autonominen ihminen omaa myös kohtuullisen määrän moraalisia siteitä; ei liikaa eikä liian vähän. *Moraalisessa itsenäisyydessä* on siten kyse moraalisen sitoutuneisuutemme asteesta. On kuitenkin huomattava, että yksityisellä ihmisellä on kuitenkin hyvin vähän mahdollisuuksia valita moraalisia siteitään, ainakin, jos hän haluaa noudattaa yhteiskuntansa moraalisaantöjä. Emme ole voineet valita esimerkiksi sellaisia siteitä kuten vanhemmistamme huolehtiminen, nälänhädän tai sodan uhrien auttaminen, hukkumaisillaan olevan ihmisen pelastaminen. Kenties ainoat valittavissa olevat moraaliset siteet ovat ns. erityissiteitä, joista standardiesimerkki on lupauksen antaminen ja siitä syntyvä moraalinen velvoite. Toinen mahdollisuus valita moraalinen side on tilanne, jossa yksilö näkee jonkin yhteiskuntansa moraalisen toimintatavan olevan perusteellisesti väärä, jolloin hän päättää toimia toisin, joka tapauksessa yksilölle jää yleensä varsin vähän tilaa valita tai hylätä moraalisen sitoutumisensa astetta.

3. Ihminen on myös *moraalisesti autenttinen*; moraaliset vakaumukset ja periaatteet ovat aidosti hänen omiaan. Ihminen, joka on moraalisesti autonominen on ns. periaatteen ihminen ja muuttaa vakaumuksiaan vain vastineena argumentoinnille eikä esimerkiksi pelottelun edessä. Kuitenkin kaikkein autonomisinkin ihminen pohtii ja arvioi omia vakaumuksiaan, periaatteitaan ja näkemyksiään. Moraalisesti ei-autenttisen ihmisestä tekee esimerkiksi se, että hän "lainaa" näkemyksensä joltakin auktoriteetilta tai myötäilee oman

luokkansa tai ryhmänsä mielipiteitä ja näkemyksiä, eikä yritäkään sovittaa näitä koherentiksi vakaumukseksi.

4. Paitsi näkemykset ja mielipiteet, itseään hallitsevan ihmisen projektit, suunnitelmat ja strategiat ovat aidosti hänen omiaan eli hän on *aloitekykyinen*. Voimme kuvitella ihmisen, jonka elämä on täynnä erilaisia aktiviteetteja ja toimia ja siten täyttä ja merkityksellistä elämää. Mutta jollei mikään niistä ole hänen omasta aloitteestaan syntynyt, tai jos muiden ehdotukset ja projektit määrittävät hänen koko toimintansa, ei tällaista ihmistä voida pitää täysin autonomisena eikä hän ota koko vastuuta omasta elämästään. Sillä vaikka muut eivät tätä ihmistä sinällään suoranaisesti hallitsisikaan, mitä muuta tällainen oleminen olisi kuin sitä, että istuu kotona odottamassa, että joku soittaisi?

5. Lisäominaisuus autenttisuudelle on *integriteetti* ("*sisäinen eheys*"): ihminen on uskollinen periaatteilleen ja näkemyksilleen. Integriteetti edellyttää tällöin moraalista autenttisuutta, muttei päinvastoin. Sillä ihmisellä täytyy olla omat moraaliperiaatteet, jotta voisi olla uskollinen niille. Toisaalta taas, vaikka periaatteet olisivatkin omia, me emme aina kykene toimimaan niiden mukaan, olemme usein "moraalisesti heikkoja". Edes täydellinen moraalinen autenttisuuskaan ei takaa pettämätöntä integriteettiä.

Integriteetti voidaan ymmärtää myös laajemmin siten, että ihminen on sisäisesti eheä, kun hänen elämänsuunnitelmansa on sisäisessä järjestyksessä. Henkilö, joka on vapaa autonomiansa esteistä ja jolla on kapasiteetti pyrkiä elämään tietynlaisia elämänmalleja, saattaa olla kykenemätön autonomisuuteen, ei vain siksi, että hänen ajattelu- ja toimintaperiaatteensa (motivaatiorakenteensa) on lainatavaraa, vaan myös, koska hän ei kykene järjestämään näitä periaatteitaan yhdenmukaisella tavalla. Toisin sanoen, ihminen ei kykene saamaan elämänmalliaan kasaan, koska hänen sisäinen minänsä on epäjärjestyksessä ja siltä puuttuu integraatiota (Young 1989, s. 78, viite 8).

6. Viimeinen ja tärkeä autonomisuuden piirre, *vastuullisuus itselle* on itse asiassa joukko hyveitä. Vastuullinen ihminen on vakaa ja luotettava, aloite- ja arvostelukykyinen ja omaa itseluottamusta.

Eräässä mielessä vastuullisuus on kaksisuuntainen käsite. Ensinnäkin se merkitsee sitä, että tehdessään vapaaehtoisen valinnan ihminen ottaa vastuun kaikista nähtävissä olevista seuraamuksista. Jos ihminen toimii autonomisesti ja on oikealla tavalla jonkin teon tekijä, on hän myös vastuullinen sen seurauksista, ansaitsee kiitosta tai moitetta siitä, vastaa teosta ja aiheutuneista vahingoista, antaa selityksen tapahtuneesta jne. Jos taas ihmisen teko ei ole ollut autonominen, ihmistä ei välttämättä pidetä samalla lailla vastuullisena tekemisistään. Toisaalta suhde autonomisuuden ja vastuun välillä toimii siis myös toiseen suuntaan: vastuullisuus on tärkeä luova tekijä autonomisuuden kehittymisessä. Lasta kasvatetaan erilaisten autonomisuuden piirteiden kehittämisessä juuri antamalla vastuuta eli tehtäviä, jotka vaativat aloitteellisuutta, arviointia ja pitkäjännitteisyyttä.

AUTONOMISUUDEN IDEAALI: SUHDE HYVÄN IHMISEN IDEAALIIN

Feinbergin kolmas autonomisuuden osa-alue on siis autonomisuus ideaalina. Tämä ideaali antaa meille mittakepin, jonka mukaan voimme tarkistaa, että autonomiset hyveemme ovat yhdenmukaisia tai yhteensopivia toisaalta oman onnellisuuteemme ja toisaalta muiden ihmisten onnellisuuden ja autonomian kanssa. Yksilö rakentaa autonomiaansa omien tarpeittensa ja päämääriensä mukaan ja yrittää sovittaa niitä ideaaliin. Ideaali taas muodostuu osaltaan muiden ihmisten tarpeista ja päämääristä sekä mahdollisuuksista edistää päämääriä yhteiskunnassa. Siten ideaali määrittäytyy sosiaalisesti ja vaihtelee sen mukaan, minkä yhteisön ideaalista on kyse.

Mutta tätä ideaalia arvioitaessa on syytä pitää mielessä, että kun se asettaa autonomisuuden ylimmäksi arvokseen, saattaa seurauksena olla tietynlaisia vääristymiä. Ainakin silloin, kun asetetaan se vastakkain hyvän ihmisen ideaalin kanssa.

Autonomisuuden hyveet ovat asioita, joita on siis mahdollista omata eri asteisina. Eräiden hyveiden suhteen olisi viisainta noudattaa Aristoteleen ns. kultaisen keskitien metodia. Hyveellisyys tässä mielessä on kohtuullisuutta, ääripäiden välttämistä. Esimerkiksi moraalisen itsenäisyyden, itseluottamuksen, itsekontrollin ja integriteetin hyveet ovat hyveitä vain, kun niiden elementtejä on juuri oikeassa suhteessa, ei liian vähän eikä liian paljon (viite 9).

Sitä paitsi jotkut näistä hyveistä ovat kyseenalaisia jo alunperin. Vai mitä sanotte moraalisesta itsenäisyydestä? Sitoutuminen kaventaa yleensä toimintamahdollisuuksia tai vapautta. Siten ensi näkemältä mahdollisimman laaja moraalinen itsenäisyys näyttäisi olevan autonomian kannalta varsin hyvä asia. Mutta välttääksämme erilaisia sitoumuksia jäämällä naimattomaksi, olemalla hankkimatta lapsia, välttämällä ystävyysuhteiden syntymistä jne. jääme vaille eräitä olennaisia ihmisyyden piirteitä. On vaikea kuvitella tällaisen ihmisen omaavan myöskään sellaisia moraalisia hyveitä kuten myötätuntoa, lojaalisuutta, yhteistyöhalua tai luottamusta, jotka tyypillisesti syntyvät juuri sitoutumisesta. ja todellakin, mitä ihailtavaa tällaisessa itsenäisyydessä olisi? Pikemminkin kai kutsuisimme tällaista elämää sisällöttömäksi elämäksi. Toisaalta taas henkilö, jota sitoo ja dominoi lukematon määrä moraalisia velvoitteita, saattaa olla ihailtava, mutta ainakin hän on vaihtanut pois suuren osan oman elämänsä kontrollista. Ylisitoutumisen tila varmasti vähentää ihmisen autonomiaa, toisaalta taas tarkoituksellinen pyrkimys minimoida moraalisia sitoutumisia tekee ihmisestä epäilemättä vähemmän inhimillisen. Eli jonkinlainen välimuoto olisi näiden kahden ääripään välille löydettävä.

Vastaavasti äärimmilleen viety ja "periaatteellinen" *itseluottamus* saattaa muuttua antisosiaaliseksi hyveeksi, joka estää yhteistyön teon kokonaan. Ja jotta *itsekontrolli* olisi rationaalista ja ihailtavaa, se vaatii minän erilaisten elementtien hienovaraisista yhteensovittamista: jos kontrolloiva minä on armoton autokraatti, joka tukee määräyksiään rautakouralla, sisäisten konfliktien tukehduttamisen seuraukset ovat vakavat ja itsekuri muuttuu itsetyranniaksi. Integriteettiä voidaan puolestaan ylikorostaa hyveenä niin, että se kahlitsee spontaanit inhimilliset tunteet ja muuttaa ihmisen moraaliseksi fanaatikoksi. Myös muilla dispositioilla (taipumuksilla) on joskus suurempi motivoiva voima kuin moraalilla periaatteilla. Silloin, kun tällainen motiivi tai dispositio on oman edun tavoittelu, pahantahtoisuus tai voimakas intohimo, on meillä tapana kritisoida vahvasti näin käyttäytyvää ihmistä. Kun motiivi tai dispositio pohjautuu säällille, armeliaisuudelle tai sympatialle, me hyväksymme helpommin moraalissäännöistä poikkeamisen, annamme sen anteeksi tai jopa näemme sen ylistettäväksi piirteeksi.

Nämä seikat osoittavat ainakin sen, että autonomia ei ole pelkästään hyvä asia. joskus autonomisuudesta kannattaa tinkiä; ainakin, jos haluaa olla hyvä ihminen. Itse asiassahan, täysin moraaliperiaatteita vailla oleva ihminen on kaikkein autonomisin moraalisen itsenäisyyden tai integriteetin suhteen. Näissä tapauksissa moraaliperiaatteiden puuttuminen vain lisää autonomiaa!

Siten autonomisuuden ideaaliin liittyy hyvän ihmisen ideaalin kannalta arveluttavia seikkoja. Eli ihminen voi olla autonominen, mutta samaan aikaan itsekäs, kylmä, julma, ei-rakastava ja armoton. Tai kuten Feinberg kirjoittaa:

"Itseen hallitseva ihminen ei hallitse itseään yhtään sen vähempää, jos hän hallitsee itseään huonosti; eikä ole yhtään vähemmän autenttinen, jos omaa huonoja periaatteita; eikä yhtään vähemmän autonominen, jos käyttää autonomiaansa käyttäytyäkseen aggressiivisesti toista autonomista ihmistä kohtaan. Aggression tekijä olisi moraalisesti puutteellinen, mutta sen ei tarvitse tarkoittaa, että häneltä välttämättä puuttuisi autonomia; sitä hänellä saattaa olla enemmän kuin tarpeeksi". (Feinberg 1986, s. 45.)

SOSIAALINEN ELÄIN: ASENNOITUMINEN JA IDENTIFIOITUMINEN

On selvää, että ihminen on useissa - jotkut väittävät, että kaikissa - merkittävässä piirteissään sosiaalinen eläin. Kuten varmaan tähän mennessä on käynyt ilmi, autonomisuudesta puhuttaessa ongelma keskittyy siihen, missä määrin sosiaaliset tavat, traditiot tai säännöt vaikuttavat yksilön itse-määrittelyyn ja periaatteiden autenttisuuteen? Eikö ihmisen sosiaalisen luonteen ja autonomisuuden välillä ole jonkinlainen perustavanlaatuisen ristiriita, joka ilmenee siinä, että usein ajatellaan, että jos ihminen saa periaatteensa jostakin itsensä ulkopuolelta, hän ei ole enää aidosti autonominen? Ihminen ei kuitenkaan voi luoda itseään tyhjästä eikä valita kovinkaan monia periaatteitaan. Koska niin monet autonomisuuden hyveet ovat sosiaalistumisen tuloksia ja koska ihminen ei voi kaikkea itse kehittää tai valita, kuinka ihminen ja hänen periaatteensa ylipäänsä voisivat olla autonomisia?

Eräs mahdollinen vastaus tähän ongelmaan on Harry G. Frankfurtin ja Gerald Dworkinin kehittämä kaksitasoteoria (esim. Dworkin 1989 ja Frankfurt 1989).

Ihmiselle on tyypillistä se, että hän kykenee reflektion avulla arvioimaan omia päätöksiään, motiivejaan, halujaan ja tapojaan. Ja niin tehdessään ihminen muodostaa preferenssejä so. pitää jotakin päätöstään tai haluaan parempana kuin toista. Ihminen kykenee siis arvioimaan itseään toisella, korkeammalla tasolla.

Tarkastellaan Dworkinin esimerkkiä. Simo haluaa oppia laskettelemaan. Hän uskoo, että hänen motiivinsa (halunsa) tähän on halu testata rohkeuttaan. Toisaalta Simo ymmärtää myös, että hänen todellinen motiivinsa oppia laskettelemaan on se, että hän on kateellinen veljelleen, joka on aina ollut loistava urheilija. Tunnistettuaan tämän halunsa todellisen lähteen Simo voi nyt joko toivoa, ettei olisi motivoitunut näin tai hyväksyä halunsa ja opetella laskettelemaan. jälkimmäisessä tapauksessa Simo toimii autonomisesti, jos hän identifioi itsensä ihmiseksi, joka haluaa tulla motivoitukseksi kateuden kautta. (Dworkin 1989, s. 59.)

Vaikka autonominen ihminen ei voi valita tai luoda kaikkia vakaumuksiaan, periaatteitaan tai halujaan, hän voi tehdä niistä omiaan identifioitumalla niihin reflektiivisen tarkastelun ja arvioinnin kautta. Tällaisen ns. toisen tason haluamisen kautta ihminen voi tehdä omikseen sellaisia vakaumuksia, päämääriä tai haluja, joita saa gurulta, suvulta, opettajalta tai yhteisöltä. Itse asiassa sillä, miten ihminen on sattunut saamaan ensimmäisen tason halunsa, ei ole merkitystä. Se ratkaisee, haluaako ihminen omata nämä halut.

"Se asenne, jonka henkilö omaksuu niihin vaikutteisiin, jotka häntä motivoivat, määrää voidaanko niitä kutsua hänen omikseen. Identifioituuko hän niihin, samaistaako ne itseensä tai näkeekö itsensä sellaisena ihmisenä, joka haluaa tulla motivoitukseksi tällä tavalla? jos hän päinvastoin vastustaa motivoitumista tietyllä tavalla, on vieraantunut näistä vaikutteista, vastustaa niiden mukaan toimimista tai haluaisi olla ihminen, joka motivoituisi toisilla tavoilla, silloin näitä vaikutteita ei, vaikka ne olisivatkin kausaalisesti efektiivisiä, nähdä "hänen omikseen". (Gerald Dworkin -siteeraus teoksesta Häyry 1991, s. 52)

Pelkkä omien motivaatioiden ylemmän tason arvioiminen ei kuitenkaan riitä. Myös korkeamman tason identifikaation tulee olla puhdasta vieraista vaikutteista eli "proseduraalisesti riippumatonta". Toisin sanoin, ne eivät saa olla esimerkiksi manipulaation tai petkutuksen tulosta yhtään sen enempiä kuin alemman tason periaatteet tai halutkaan.

Kaksitasoteorian mukaan siis ihminen on autonominen, kun hän on ensiksikin autenttinen ja toiseksi proseduraalisesti riippumaton. Hän identifioituu halujensa, päämääriensä ja arvojensa kanssa eikä tähän identifikaatioprosessiin olla vaikutettu millään illegitiimillä tavalla.

Siten olisi epäilemättä hätäiltyä tuomita ei-autonomisina ihmisiä, jotka omaksuvat oppeja, periaatteita ja arvoja muilta, eivätkä "luo niitä itse". Kaikilla yksilöillä on historiansa; he elävät sosiaalisesti ja

psykologisesti annetussa ympäristössä ja omaavat tietyt biologiset ominaisuudet; kehittyvät hitaasti ja saavat vaikutteita eri tahoilta. Olennaisinta tässä kehityksessä ja autonomisuudessa on kuitenkin se tapa, jolla nämä ihmiset arvioivat, kritisoivat ja lopulta mahdollisesti sisäistävät arvonsa ja periaatteensa.

LOPPUHUOMAUTUKSIA

Mistä kaikesta voimme ylipäänsä puhua autonomisina asioina? Tähän mennessä olen lähinnä tarkastellut autonomiaa yksilön ominaisuuksina. Voimmeko sanoa, että jokin yksittäinen teko tai toiminta olisi autonominen? Ainakaan emme voi päätellä sitä tutkimatta teon tekijän haluja ja vaikutteita. Me voimme toki arvioida - eikä meillä taida edes olla muuta mahdollista tapaa tehdä sitä - jonkun ihmisen elämän autonomisuutta yksittäisten feinbergiläisten hyveiden valossa, mutta meidän on koko ajan tehtävä sitä laajemmasta perspektiivistä käsin. Koska erilaiset ihmiset voivat omata autonomisuuden hyveitä eri asteisina eri tilanteissa, on selvää, ettemme voi määrittellä jonkun autonomian astetta vain yhtä hyvettä tarkastelemalla ja siitä yleistyksiä tekemällä.

Young ja Dworkin haluavatkin identifioida autonomisuuden kokonaisen elämän ominaisuudeksi väittäen, että autonomiaa tulee tarkastella ennen kaikkea pitkän aikavälin tai koko "elämisen tavan" ominaisuutena (Young 1989, s. 78 ja Dworkin 1989, s. 60). Christman vastustaa kuitenkin tällaista globaalista autonomisuuden käsitettä kaksitasoteoriaan nojautuen ja väittää, että autonomia on ensisijaisesti preferenssien ja halujen muotoilua ja että kokonaisautonomia muodostuu siitä tavasta, jolla tämä muotoilu on tehty (Christman 1989, s. 13). En ole varma, onko meidän mentävä niin pitkälle, että voimme arvioida jonkun ihmisen autonomiaa vain hänen koko elämänsä ominaisuutena. Kuitenkin pyrkiessämme määrittelemään jonkin yksittäisen teon autonomisuuden astetta, on meidän varmasti tutkittava myös toimijan pitkän tähtäimen motiiveja ja päämääriä.

Aloitin tarkastelun kysymyksestä "mikä tai mitkä tekijät estävät ihmistä olemasta autonominen tai toimimasta autonomisesti?" Kysymys on paljastunut väärin asetetuksi ainakin siinä mielessä, että puhe "autonomian esteistä" viittaa siihen, että autonomia olisi "vapautta" näistä esteistä. Nähdäkseni tällainen näkemys kuitenkin johtaa harhaan, koska se viittaa siihen, että yksinkertaisesti poistamalla nämä esteet ihmisestä tulisi autonominen. Esteiden läsnäolo tai puuttuminen ei sinänsä ole olennainen asia autonomian kannalta. Autonomisuuden este saattaa hyvinkin olla asia, joka ei mitenkään rajoita vapautta. Jos ihminen houkuttelee heikompiuontoisen ystävän rikoksen poluille, ei jälkimmäisen vapautta ole loukattu; autonomiaa kylläkin. Toisaalta taas, vaikka jokin vapauden este onkin olemassa, se ei välttämättä ole autonomian este. Halvaantuminen rajoittaa vapautta, muttei sinällään autonomiaa. Toisin sanoen, ihminen kykenee kyllä ylittämään vapauden esteitä asennoitumalla (toisen tason haluamisella), mutta vaikei mitään esteitä olisi, ihminen saattaa silti olla ei-autonominen. (Christman 1989, s. 13.) Dworkin menee vielä pidemmälle ja väittää, että vapaus ei ole riittävä eikä edes välttämätön edellytys autonomialle.

Oman tärkeän ongelma-alueensa - itse asiassa lähes tärkeimmän päätellen aiheeseen käytetystä sivumäärästä - yhteiskuntafilosofiassa muodostaa tässä hyljeksimäni neljäs itsehallinnan osa-alue eli oikeus autonomiaan. Mihin kaikkeen meillä on oikeus autonomiamme perusteella? Millaisia rajoitteita se asettaa muiden ihmisten ja ennen kaikkea yhteiskunnan toiminnalle? Millainen toiminta on paternalistista eli loukkaa yksilöllistä autonomiaa vedoten siihen, että ihmiset tekevät vahingollisia päätöksiä? Jos kunnioitamme autonomiaa, voimmeko jollakin legitiimillä tavalla puuttua ihmisten tekemiin vääriin tai (itselleen) vahingollisiin päätöksiin vai loukkaammeko aina silloin yksilöllistä autonomiaa? Millaisissa tilanteissa olemme oikeutettuja jättämään yksilöllisen autonomian oikeudet vaille huomiota? (viite 10)

Entäpä, kun alamme pohtia sitä, mihin positiivisiin seikkoihin ihmisellä autonomiansa perusteella on oikeus? Erään tärkeän ongelma-alueen muodostaa se, missä määrin yksilön autonomisuus vaatii myös mahdollisuuksia eli onko sitä jollakin lailla myös edistettävä, tuettava tai kannustettava? Mitä positiivisia tekoja autonomisuus vaatii, onko yksilöille järjestettävä mahdollisuudet esimerkiksi "ihmisarvoiseen

elämään" ja ennen kaikkea, kenellä tällainen velvollisuus olisi? Muilla ihmisillä, omalla yhteisöllä vai yhteiskunnalla?

LÄHTEET

Berlin, Isaiah 1969. *Two Concepts of Liberty*, teoksesta *Four Essays on Liberty*. Oxford University Press

Christman, John (ed.) 1989. *The Inner Citadel: Essays on Individual Autonomy*. Oxford University Press.

Dworkin, Gerald 1989. *The Concept of Autonomy*, teoksesta *The Inner Citadel: Essays on Individual Autonomy* s. 54-63. Oxford University Press.

Feinberg, Joel 1980. *The Idea of a Free Man*, teoksesta *Rights, Justice and the Bounds of Liberty*. Princeton University Press.

Feinberg, Joel 1986. *Harm To Self*, osa 3 sarjasta *The Moral Limits of the Criminal Law*. Oxford University Press.

Frankfurt, Harry G. 1989. *Freedom of the Will and the Concept of a Person*, teoksesta *The Inner Citadel: Essays on Individual Autonomy* s. 63-77. Oxford University Press.

Häyry, Heta 1991. *The Limits of Medical Paternalism*, Routledge, London.

Pietarinen, Juhani 1986. *Ulkoinen ja sisäinen vapaus*, *Ajatus* 43 s. 171-187.

Young, Robert 1989. *Autonomy and the Inner Self*, teoksesta *The Inner Citadel: Essays on Individual Autonomy* s. 77-91. Oxford University Press

VIITTEET

Olli Loukola esitti esseensä alustavan version valtakunnallisessa ammattikasvatuskongressissa *Itsenäistyyvä koulu, itseohjautuva opiskelija* otsikolla "Ihminen autonomisena persoonana" Jyväskylän yliopistossa 15.10.1992.

1. Autonomisuuden käsite on aina ollut keskeinen osa individualististen eli yksilöä korostavien teorioiden (erityisesti liberalismien) käsitearsenaalia.

2. Young luokittelee tällaisiksi esteiksi neuroosit, itsepetoksen, ambivalenssin ja anomian, joka "syntyy", kun ihmisen toimintaperiaatteet on huonosti määritetty.

3. Asennoitumisen rooli on kuitenkin hyvin tärkeä autonomisuudessa, myös silloin, kun puhutaan muistakin kuin em. ihmisen ulottumattomissa olevista asioista. Asennoitumisen ja motivoitumisen ongelmiin palataan myöhemmin ns. kaksivaiheteorian myötä.

4. Nähdäkseni tämän tyyppinen autonomisuuskäsite eli näkemys luonnon välttämättömyyksistä ja siitä, että niihin voi ihmisen keinoin vaikuttaa, piilee esimerkiksi eksistentialisteilla, stoalaisilla ja Voltairen *Candidella*. Ensimmäisessä tapauksessa on kyse täydellisestä irrottautumisesta maailman menosta siltä pohjalta, että asennoituminen on kaikki kaikessa, koska ihminen on maailmaan heitetty vailla valmiita merkityksiä; toisessa tapauksessa kyse oman tahdon samaistamisesta maailman tahtoon ("tahdo sitä, mitä tapahtuu, niin olet todella vapaa") ja kolmannessa maailman tapahtumien iloisesta hyväksymisestä. Aktuaalisessa autonomisessa toiminnassa luonnollisesti ei tällöin näy olevan juurikaan eroa, lähinnä se ilmenee siinä, että eksistentialisti kokee inboa ja vieraantumista, stoalainen suhtautuu tyynesti ja *Candide* ottaa tulevat tapahtumat ilolla ja luottamuksella vastaan.

5. Feinberg erittelee laajan joukon erilaisia "aktuaalisen autonomian" piirteitä. Koska hän kuitenkin esittelee ne varsin sekavana rykelmänä, olen tehnyt tämän uuden ryhmittelyn. Myös tulkintani eräistä hyveistä poikkeaa jossakin määrin Feinbergin esityksestä.

6. Mitä tämä "lapsen taimen alkuperäinen suunta" on ja miten se ilmenee, siitä ei Feinberg anna mitään selvitystä. Sen kuitenkin kaikki vanhemmat tietävät, että jokainen lapsi on selkeästi oma persoonansa jo hyvin varhaisessa vaiheessa.

7. Tällainen kameleonttihahmon erinomaisen osuva inkarnaatio löytyy Woody Allenin elokuvasta *Zelig* vuodelta 1983.

8. Young tekee itse asiassa tästä integriteetin piirteestä koko autonomisuuden keskeisen ominaisuuden.

9. *Jatkossa esitetty tarkastelu perustuu jälleen Feinbergiin; ks. 1989, s. 45-47.*

10. *Valaiseva keskustelu paternalismista, myös autonomiaa kunnioittavasta, on löydettävissä Heta Häyryn *The Limits of Medical Paternalism* -teoksesta.*